

КИРИЧЕНКО В.П.,
доктор історичних наук,
професор

Дипломатична
академія України
при МЗС України

ТУМАСОВ І.Ю.,
здобувач

Інститут
світової економіки і
міжнародних відносин
НАН України

**ПОЛІТИЧНІ
ПАРТІЇ В
СИСТЕМІ ВЛАДИ І
ВЛАДНИХ
СТРУКТУР КРАЇН
ЛАТИНСЬКОЇ
АМЕРИКИ І
КАРИБСЬКОГО
БАСЕЙНУ**

Розбудовуючи нову Україну, ми уважно придивляємося до державного будівничого досвіду не тільки наших предків і попередників, але й до таких європейських близьких і далеких сусідів. Взявши зобов'язання щодо імплементації норм європейського і міжнародного права до нашого внутрішнього законодавства, ми створюємо суспільство з урахуванням нашої європейської специфіки.

Та на сьогодні остаточної відповіді на скраментальне запитання – яку Україну ми будуємо? – очевидно, ще немає. Відповідь, що ми будуємо суспільство латиноамериканського типу не така вже далека від істини, бо наше і латиноамериканське суспільство сьогодні мають дуже багато подібного і спільногого.

З наукової і практичної точки зору важливо досліджувати політичні процеси у далекому – і разом з тим недалекому – від нас регіоні, де складається подібне до нашого перехідне суспільство і де діяльність політичних партій, як і у нас, тільки починає складатись, не дивлячись на майже 200-річний досвід її функціонування. Запозичення чужого досвіду дає унікальну можливість уникнути чужих негативів і взяти на озброєння чужі позитиви, що збагачує власну практику і власний історичний досвід.

В Аргентині партії проголошуються основними інститутами демократичної системи. Їх створення і функціонування вільні у рамках поваги до конституції, яка гарантує представництво меншин, визнає компетенцію партій у висуванні кандидатів на постійні виборчі посади, способи інформування громадськості та поширення їх ідей. Держава надає партіям економічну підтримку. Політичні партії, зногою боку, повинні розголосувати походження своїх коштів та майна.

Провідну роль на політичній сцені Аргентини ось уже понад п'ятдесят років відіграє Громадянський радикальний союз та Хустистайалістська партія, чия монополія на владу порушувалась тільки воєнними переворотами. Стійкість і стабільність багаторічної двопартійної системи було порушене у 1994 р., коли напередодні президентських виборів на політичній карті з'явилася нова партія – Фронт солідарності країни (ФРЕПАСО), яка представляє альянс ряду партій, ядро якого складають колишні пероністи, не згодні з політикою свого керівництва і президентом. На виборах 1995 р. кандидат ФРЕПАСО по числу голосів зайняв третє місце і закріпила успіх на виборах 1987 р.

Дві традиційні політичні партії є не ідеологічними, а політичними і тактичними антагоністами. Суперечності у партіях виникають у періоди знаходження при владі. Опозиційна партія шукає своїх союзників серед ренегатів правлячої.

Інші політичні партії не користуються впливом. У виборах 1997 р. взяли участь 24 партії, 18 з них мають у Палаті депутатів 1-2 місця, а у Сенаті – 7 місць. Їх політичне значення зростає у період виборів, коли великі партії виявляють до них посиленій інтерес.

Чисельні нові і лівоцентристські партії – Демократична прогресивна партія, Непримирима партія, Робітнича партія та інші відстоюють принципи економічного націоналізму, державного контролю над економікою, соціальної справедливості, дотримання принципу відокремлення церкви від держави.

Правоцентристські і праві партії – Союз демократичного центру, Партія за гідність і незалежність, Республіканська сила та інші виражають ідеї підприємців, економічного лібералізму, соціального консерватизму, захищають інтерес капіталу, землевласників, армії. Як і ліві, вони вдаються до популістських і націоналістичних гасел.

Місця у Федеральному конгресі за партійною ознакою поділені таким чином:

Партійна коаліція	Палата депутатів		Сенат	
	Число місць	% місць	Число місць	% місць
Альянс за працю, справедливість і освіту У тому числі: Громадянський радикальний союз	124	48,2	22	30,5
Фронт солідарної країни	101	39,3	21	29,2
Хустисталістська	12	14,7	40	55,6
Дія в ім'я Республіки	20	7,8	10	13,9
Інші				13,9
Разом	257	100	72	100

У Болівії по мірі консолідації демократії і стабілізації економіки помітно зменшилась фрагментація і поляризація політичних партій. З понад 70 партій на перший план висунулося три основних політичні сили – Націоналістичний революційний рух (МНР), Лівий революційний рух (МІР) та Націоналістична демократична дія (АДН). Своєрідність болівійської виборчої системи у тому, що електоральна більшість назавжди забезпечує вищі посади у державі.

Після 1985 р. ідеологічні відмінності між провідними партіями починають помітно стиратись. Не дивлячись на внутрішню неоднорідність, МНР, МІР та АДН виступають за подібну економічну політику і поступово набирають рис сучасних партій; перешкоджають цьому клієнтелізм, надмірна персоніфікованість, слабкий зв'язок з масовими рухами та організаціями. Партії залишаються ієрархічними об'єднаннями, влада концентрується в руках їх лідерів, рядові партійні маси мало впливають на прийняття рішень.

Крім зазначених, помітно підтримкою виборців користуються рух Совість Батьківщини (КОНДЕПА), Громадянський союз Солідарність (УСС). Практично щезли з політичної арени ліві партії.

У відповідності з чинним законодавством для реєстрації політичні партії подають до Національного виборчого комітету рішення установчих зборів, декларацію принципів, програму, статут, список членів національного керівництва; при цьому мінімальна чисельність партії повинна складати 0,5% від числа виборців у минулих виборах.

Розклад політичних сил у Національному конгресі Болівії:

Партії або коаліції	Палата депутатів		Сенат	
	число місць	% місць	число місць	% місць
Національна демократична партія	33	25,3	13	48,2
Національний революційний рух	26	20,0	3	11,1
Лівий революційний рух	25	19,2	6	22,2
Громадянський Союз				
Солідарність	21	16,2	2	7,4
Совість Батьківщини	17	13,1	3	11,1
Об'єднання ліве	4	3,1		
Рух Вічна Болівія	4	3,1		
Разом:	130	100,0	27	100,0

Сучасна партійна система у Бразилії складалась, в основному, у 80-і роки. У відповідності до ст.17 Конституції країни проголошується свобода створення, злиття, поділу і розпуску націоналістських політичних партій, діяльність яких повинна мати парламентський характер і не залежати у фінансовому відношенні від зарубіжних держав. Партіям надається автономія у вирішенні їх внутрішньої структури, організації і функціонування. Статути партій реєструються Вищим Виборчим Судом, ім надається доступ до коштів партійного фонду, право безкоштовного користування радіо і телебаченням. Партіям забороняється мати воєнізовані формування і надається право на створення парламентських фракцій і коаліцій. За партіями закріплюється монополія на політичне представництво. Фактично партії отримують статус юридичної особи, а їх діяльність регулюється приватним правом. Національний конгрес функціонує на основі парламентських, а не партійних фракцій; після обрання депутати не зв'язані жорсткою партійною дисципліною.

Політична опозиція має право доступу до всіх офіційних документів уряду, її представники включаються до дорадчих органів при вищих посадових осobaх держави. Депутат має право вимагати у суді захисту членів партії чи співчуваючих.

До цього часу у Бразилії не склалась стабільна партійна система; для неї характерні крайня фрагментація і політична поляризація. У країні зареєстровано понад 40 політичних партій – від крайнє правих до ліво-центрристських, більшість з них продовжують залишатися аморфними, партійні документи і програмні установи недостатньо розроблені і вирізняються розплівчастими формулюваннями. Багато дрібних угрупувань діють тільки на місцевому або регіональному рівні і не пов'язані ні з державою, ні з громадянським суспільством. Ключову роль відіграє

особистість лідера партії, а не документи чи соціальна база. Нерідко партії створюються з кон'юнктурною метою, передусім для реєстрації претендентів на виборчі посади. Для більшості партій характерні популізм, клієнтелізм, система особистих зв'язків, пережитки регіоналізму і корпоративізму. Оскільки ні одна з партій не в змозі домогтися парламентської більшості, широке походження одержали партійні коаліції, які однак створюються не на принциповій ідеологічній основі, а з урахуванням короткострокових кон'юнктурних інтересів.

Партійна присутність у Національному Конгресі Бразилії

Партія чи коаліція	Палата депутатів		Сенат	
	число місць	% місць	число місць	% місць
Партія ліберального фронту	106	20,7	20	24,7
Партія бразильської соціал-демократії	99	19,3	16	19,8
Партія бразильського демократичного руху	82	6,0	27	33,3
Бразильська прогресивна партія	60	11,7	5	6,2
Партія трудящих	58	11,3	7	8,6
Бразильська тробалістська партія	31	6,1		
Демократична тробалістська партія	25	4,9	2	2,5
Бразильська соціалістична партія	19	3,7	3	3,7
Ліберальна партія	12	2,3		
Комуністична партія				
Бразилії	7	1,7		
Соціалістична народна партія	3	0,6	1	1,2
Інші	10	2,0		
Разом:	513	100,0	81	100,0

Партійна система і діяльність політичних партій Венесуели регулюється спеціальним законом про політичні партії, громадські зібрання та маніфестації. Партії можуть бути загальнонаціональними чи регіональними. Реєстрація партій проводиться у відповідності до вироблених процедур – міністерством юстиції та Вищим вибор-

чим трибуналом. Пакет документів включає до себе: рішення установчих зборів, декларація принципів, програма, статут, символіка партії, місце знаходження, список засновників з зазначенням прізвищ та імен, віку, домашньої адреси, посвідчення особи. Після реєстрації партії інформація публікується в офіційній пресі.

Для Венесуели характерна система правління двох основних партій – Демократична дія (АД) та Християнсько-соціальний союз (КОПЕЙ). Хоч у виборах приймає участь близько 20 партій, АД і КОПЕЙ набирають разом понад 85% голосів.

Соціальна криза 80-х років зумовила відтік електорату, масову нез'яву на вибори до органів влади всіх рівнів. Рядовий виборець таким чином реагував на корупцію, що глибоко проникла у всі порі державних органів і набула небачених масштабів. Це спричинило падіння авторитету АД і КОПЕЙ, підлив їх політичної монополії.

Політичний вакуум поступово заповнюється молодими партіями – Рух до соціалізму (МАС), Радикальна партія (СР), Конвергенція (С), Рух Республіки (MER) та інших.

Партійна присутність у Національному Конгресі Венесуели

Партія чи коаліція	Палата депутатів		Сенат	
	число місць	% місць	число місць	% місць
Демократична дія	62	30,0	20	35,1
Рух Республіки	45	21,7	12	21,0
Християнсько-соціальний союз	27	13,0	8	14,0
Проект Венесуели"	20	9,7	4	7,0
Рух соціалізму	18	8,7	5	8,8
Батьківщина для всіх	7	9,4	1	1,8
Радикальна справа	7	3,4	1	1,8
Конвергенція	4	1,9	2	3,5
Інші	17	8,2	4	7,0
Всього:	207	100,0	57	100,0

У Гаїті після повалення диктатури Дювальє 7 лютого 1986 року з'явились десятки політичних партій. Конституція 1987 року визнає право громадян на організацію партій і політичних рухів, які реєструються Виборчою радою і отримують статус юридичної особи.

Політичні партії мають право контролювати електоральний процес аби уникнути можливих порушень електорального законодавства. Партії, які раніше підтримували режим Дювальє, позбавлені на 10 років виборчих прав.

У Гайті 27 політичних партій і рухів, які уособлюють основний спектр соціальних сил різноманітні ідейні забарвлення і політичного впливу, однак більшість з них аморфні, нерідко дублюють один одного навіть у назвах. Їх діяльність зводиться до підтримки нових політиків. У більшості партій немає чітких альтернативних програм, а їх ідейне обличчя визначається політичними переконаннями партійних лідерів.

Найбільш впливовою політичною партією Гайті є створена Ж.-Б.Арістіоім у 1991 р. президентська і проурядова Політична організація Лавалес (ОПЛ). Заснована як лівоцентристська популістського типу, за останні роки ця партія зазнала еволюції у бік правого центру при збереженні популістського забарвлення. Це спричинило розкол партії, прибічники Арістіда створили у квітні 1997 року нову партію – Сім'я Лавалес (ФЛ), яка перейшла в опозицію.

З 27 політичних партій не всі були допущені до електоральних процесів 1995, 1997 і 2000 р.; парламентський статус місць дів'яти найбільших впливових партій:

Партія чи коаліція	Палата депутатів		Сенат	
	число місць	% місць	число місць	% місці
Політична організація				
Лавалес	68	81,3	17	63,0
Сім'я Лавалес			2	7,4
Національний фронт за демократію	2	2,4		
Національний конгрес демократичних рухів	1	1,2		
Революційна національна партія	1	1,2		
Християнсько-демократична партія Гайті	1	1,2		
Рух національної дії	1	1,2	8	29,3
Непартійні кандидати	9	10,9		
Разом:	83	100,0	27	100,0

Конституція Гаяни гарантує право засновувати будь-які політичні партії, які поважають принципи національного суверенітету та демократії та право на свободу їх діяльності. Кооперативи, профспілки, інші загальнонаціональні організації мають право участі у політичному житті. У відповідності до Конституції основним принципом політичної системи є участь громадян в управлінні державою.

У Гаяні, яке раніше було під владою Великобританії, склалася двопартійна система за британським зразком. Після одержання неза-

лежності при владі знаходились тільки дві партії – Народна прогресивна партія (ППН) та Народний національний конгрес (ПНК), які виражают інтереси двох найбільших етнічних груп населення – індійської та афро-креольської. Обидві партії проголосували своєю метою побудову соціалістичного суспільства у Гаяні. Багаторічна конфронтація між ППП та ПНК є джерелом внутрішньополітичної нестабільності і ускладнює розвиток країни.

Політичних партій не спрямлюють суттєвого впливу на політичні процеси:

Партія чи коаліція	Число місць	% місць
Народна прогресивна партія	34	52,3
Народний національний рух	26	40,0
Об'єднана сила	1	1,5
Інші	4	6,2
Разом:	65	100,0

Контури сучасної партійно-політичної системи Гватемали складались з середини 80-х років після скликання Національної конституційної асамблей (липень 1984 р.) і прийняття Конституції 1985 р., яке заклало основи для переходу до цивільної, демократичної форми правління. Позиції традиційних партій правої орієнтації були підірвані; на перший план висунулись партії правого центру – Гватемальської Християнської демократії та Союзу національного центру, представники яких завоювали 2/3 місць у Конституційній асамблей; у наступні роки ці партії набули статус правлячих партій.

У першій половині 90-х років в результаті перегрупування сил у таборі правої опозиції на політичну арену країни вийшли дві нових партії консервативного типу – Партія національного авангарду та Гватемальський республіканський фронт. Вже на виборах 1994 р. вони перехопили ініціативу у партій правого толку. Після укладання Мирного договору з повстанцями (грудень 1996 р.) відкрилися можливості для легальної діяльності лівих сил. На виборах 1999 р. ліва коаліція Союз – Нова нація вийшла на третє місце по електорату.

Зазнавши політичної еволюції за останні 15 років партійно-політична система Гватемали знаходиться на переходному етапі. Процес її переходу до багатопартійності і політичного плюралізму супроводжується труднощами, пов'язаними з необхідністю подолання наслідків авторитарного правління. У країні діють близько 20 політичних партій і рухів, однак більшість з них не мають реальної соціальної бази і чіткого ідейного профілю, маловпливові, а також і недовговічні. У Національному конгресі скликання 2000 року, представлені лише 6 партій:

Партія чи коаліція	Число місць	% місць
Гватемальський республіканський фронт	63	55,7
Партія національного авангарду	37	32,7
Союз - Нова нація	9	8,0
Гватемальська християнська демократія	2	1,8
Демократичний союз і		
Партія зелених	1	0,9
Прогресивна визвольна партія	1	0,9
Разом:	113	100,0

У відповідності з Конституцією Гондурасу 1982 р. у країні забезпечуються політичний плюралізм, будь-яка дія, направлена на його обмеження є карним злочином. Політичні партії підлягають реєстрації Національним виборчим трибуналом. Держава компенсує витрати політичних партій, заборонено приймати субсидії або допомогу від іноземних урядів, організацій та установ.

На протязі ХХ ст. у Гондурасі функціонувала двопартійна система – політична монополія на владу належала двом найбільшим традиційним партіям – Ліберальній і Національній. Створення на початку 70-х рр. Партії Національне оновлення і єдність та Християнсько-демократичної партії розширила спектр політичних сил, однак на практиці не ліквідувало двопартійну систему. Новим чинником виборчої кампанії 1997 р. стала участь у загальних виборах лівих сил Партії демократичного об'єднання.

Не дивлячись на формальну рівність всіх політичних сил перед законом, сторічне правління Національної та Ліберальної партій створює їм певну перевагу. Результати виборів 1997 р. показують, що гондурасці як і раніше знаходяться у полоні багаторічної звички віддавати голоси традиційним партіям і просто ігнорують вибори – ухилились від участі в голодуванні 27,1% виборців.

Партії чи коаліції	Число місць	% місць
Ліберальна партія Гондурасу	67	52,3
Національна партія Гондурасу	54	42,2
Партія оновлення і єдність	5	3,9
Партія демократичного об'єднання	1	0,8
Християнсько-демократична партія	1	0,8
Разом:	128	100,0

Партійна система Домініканської Республіки є відносно стійкою і стабільною. На політичній арені виступають практично три партії. Політична поляризація партій є помірною: всі вони є партіями прагненого чи лівого центру. Проте домініканські партії мають крайнє персоналістський характер і фактично представляють і групу підтримки того чи іншого лідера. У їх політиці переважають популистські гасла та клієнтелізм. На порядку денного стоїть питання якісної зміни історичних політичних партій, їх модернізації з урахуванням сучасних реалій.

Після виборів 1998 року місця у Національному конгресі розподілені так:

Партія чи коаліція	Палата депутатів		Сенат	
	Число місць	% місць	Число місць	% місць
Домініканська революційна партія	83	55,7	24	80,0
Партія домініканського визволення	50	33,8	4	13,3
Соціал-християнська реформістська партія	16	10,7	2	6,7
Разом:	149	100,0	30	100,0

В Еквадорі по “Закону про партії” 1978 р. для офіційного визнання партія повинна мати число прибічників не менше 1,5% виборців і бути представлена не менше ніж у 10 з 20 провінцій країни, у тому числі у двох з трьох найнаселених. Закон регламентує внутрішнє життя зареєстрованих партій; він вимагає від них поваги до статусу військових та поліцейських, забороняє створення воєнізованих формувань.

У 1978 р. прийняте нове партійне законодавство, мета якого була зміцнити партійно-політичну систему через забезпечення виживання лише декількох найбільш масових та організованих партій. Однак і сьогодні у Еквадорі зберігається роздрібненість політичних сил, існує 16 офіційно зареєстрованих партій, але тільки 5-6 з них представлені у конгресі. Це пов’язано з тим, що більшість з них створюється і контролюється окремими політиками, вузькими групами лідерів або сімейними кланами. У поведінці партійної еліти особисті мотиви переважають над ідеологічною ідентифікацією. З сучасних відносно великих партій тільки Демократична ліва і Народна демократія намагаються домогтись ідентифікації. Склад партійного керівництва і партій в цілому нестійкий: характерний перехід членів керівництва з однієї партії до іншої, часті розколи, фракційні конфлікти, виходи з партій. У партійній орієнтації переважає клієнталізм.

В умовах подібної багатопартійності у країні склалась своєрідна квазіднопартійна система, яка характеризується чергуванням при владі представників реформістського і консервативного таборів.

На виборах 1998 р. місяця у Національному конгресі розподілялись так:

Партія чи коаліція	Число місць	% місць
Народна демократія -		
Християнсько-демократичний союз	35	29,2
Соціал-християнська партія	26	21,7
Еквадорська рольдосистська партія	25	20,8
Демократична ліва	17	14,2
Рух багатонаціональної єдності		
Пагакутик - нова країна	6	5,0
Альферейський радикальний фронт	3	2,5
Народно-демократичний рух	2	1,6
Еквадорська консервативна партія	2	1,6
Інші	4	3,4
Разом:	120	100,0

Відповідно до Конституції Колумбії кожен громадянин має право на створення політичної партії чи руху і на участь в їх роботі. Для отримання статусу юридичної особи партія повинна зареєструватись у Національній виборчій раді, для чого подати відповідні документи, а також 50 тис. підписів. Партії, які представлені у конгресі, або ті, що отримали на минулих виборах 50 тис. голосів, реєструються автоматично. Не існують будь-які регламентації щодо внутрішньої організації партій.

Держава надає фінансову допомогу партіям для ведення виборчої кампанії, однак загальна сума витрат обмежується законом; партія повинна публічно звітувати про розміри, походження та розподіл своїх надходжень. Зареєстровані партії у будь-який час можуть використовувати держані засоби масової інформації.

Опозиційним партіям і рухам гарантується доступ до офіційної інформації і документації та до ЗМІ для оприлюднення альтернативної політики.

У другій половині 90-х рр. у Колумбії діяли 38 політичних партій, рухів та організацій, 24 з них зареєстровані офіційно. Однак протягом історичного розвитку країни політичну монополію утримують лише дві традиційні партії – Ліберальна і Консервативна, і як результат їх співробітництва ідеологічні і програмні відмінності між ними поступово стираються. Однак різномірність цих партій посилюється, як і фракційна боротьба.

За підсумками парламентських виборів 1998 р. місяця у Національному конгресі розподілились так:

Партії та коаліції	Палата депутатів		Сенат	
	Число місць	% місць	Число місць	% місць
Колумбійська ліберальна партія	83	50,3	57	55,9
Колумбійська консервативна партія	59	35,8	29	28,4
Інші	23	13,9	36	15,7
Разом	165	100,0	102	100,0

Коста-Ріка являє собою суспільство помірного плюралізму, яке в політико-ідеологічному плані не є поляризованим. Позиційна система рушійних суб`єктів дуже слабка, а високий рівень політичної культури та національного консенсусу утримує наявні суперечності всередині контролюваних меж. Хоч у країні діють багато дрібних партій, існуючі закони, велика вартість виборчих кампаній і політика клієнталізму, яку здійснюють дві провідні партії, утруднюють виникнення і діяльність нових партій.

Держава виділяє партіям 0,19% ВВП на фінансування передвиборчих компаній і на внутрішньопартійні потреби. На цю фінансову допомогу мають право партії, які набрали на попередніх виборах 4% голосів, або представлені у парламенті. Ці кошти розподіляються пропорційно кількості поданих за них голосів. Індивідуальні пожертви регламентуються законом і повинні бути обнародувані.

Фактично партійна монополія належить Партії Національного визволення та Партії Соціал-християнської єдності. В останні десятиліття ідеологічні і програмні відмінності між двома провідними партіями поступово стираються. Водорозділ з основних питань модернізації костаріканського суспільства проходить не між партіями, а всередині їх, що зумовлює внутрішні кризи, а це позначається на політичному житті країни.

За партійними ознаками місця у Законодавчій асамблей розподіляються так:

Партія чи коаліція	Число місць	% місць
Партія Соціал-християнська єдність	27	47,4
Партія Національне відродження	23	40,3
Партія Демократична сила	3	5,3
Інші	4	7,0
Разом:	57	100,0

На Кубі керівництво країни відкидає політичний плюралізм; склалась однобічна система, у якій конституційно закріплена керівна роль однієї партії – Комуністичної, яка повністю контролює суспільно-політичне життя країни та масові громадські організації. Однопартійність трактується в партійних документах як фундаментальні принципи Кубинської революції, він дозволяє, на думку кубинського керівництва, побороти вади формальної буржуазної демократії і гарантувати монолітну єдність кубинської нації у справі захисту суспільної національної незалежності.

Компартія Куби повністю контролює законодавчу, виконавчу і судову владу та масові громадські організації. Комуністи складають переважну частину депутатського корпусу у Національній асамблей та місцевих органах влади. Представництво опозиційних сил в органах влади виключається. Діяльність будь-яких альтернативних компартій політичних організацій не дозволяється законом.

З 1929 р. у Мексиці політичне життя країни визначалось необмеженою гегемонією правлячої інституційно-революційної партії (ПРІ). За роки свого існування ПРІ перетворили в ядро політичної системи, відбулося зрошення правлячої партії з державою. Фактично у країні було відсутнє громадянське суспільство, а громадські організації і профспілки були членами ПРІ. Електорат опозиційної Партиї Національна дія (ПАН) не досягав і 10%.

У 1964-1988 рр. у результаті реформи виборчого законодавства забезпечене парламентське представництво, наряду з ПАН, Соціалістичної народної партії (ППС) та Справжньої партії Мексиканської революції (ПАРМ) до яких у 1979 р. приєдналися Мексиканська комуністична партія (ПКМ) та Соціалістична партія трудящих (ПСТ), а також права Мексиканська демократична партія (ПДМ).

На президентських виборах 1988 р. ПРІ зазнала кризи, лівоцентристський Національний демократичний фронт (ФДН) зайняв друге місце.

На початок нового тисячоліття у Мексиці складається трипартийна система, центристські позиції зайняв ПРІ, лівоцентристську позицію зайняла Партия демократичної революції (ПРД), з правих позицій виступив ПАН. Прийняте у 1992 р. нове виборче і партійне законодавство встановлює більш гнучкий механізм для реєстрації політичних партій. У відповідності до законодавства основну частку грошових коштів партій складає державне фінансування; пожертви приватних осіб не повинні перевищувати 10% партійного бюджету; анонімні внески заборонені. Фінансова діяльність партій підлягає регулярному аудиту.

За результатами парламентських виборів 2000 р. місця у Палаті депутатів Конгресу розподілились так*:

Партія чи коаліція	Число місць	% місць
Альянс за зміни		
Інконституційно-революційна партія	223	44,6
	211	42,2
Альянс заради Мексики	206	13,2
Разом:	500	100,0

*Дані по розподілу місць у Сенаті в автора відсутні

Після Сандіністської революції 1979 р. у Нікарагуа змінилось декілька партійних систем. Не дивлячись на збереження з обмеженнями політичного плюралізму, у 1979-1990 рр. у країні існувала гегемоністська система партій – держави, при якій головну роль відігравав Сандіністський фронт національного визволення, який фактично став політичною партією. Після перемоги на виборах 1990 р. Опозиційного національного союзу 14 політичних партій і перетворення сандіністів у парламентську опозиційну партію виникла можливість створення двопартійної системи типу ліві-центр. Однак згодом центристські партії втратили завойовані позиції. Найбільший вплив на електорат спрямують блок правих сил під назвою Ліберальний альянс та лівий Сандіністський фронт. Від протиборства чи взаємодії цих сил на основі консенсусу в ім'я вищих інтересів країни і народу, буде залежати хід подальших подій. Наряду з цими політичними силами існує чимало дрібних малочисельних політичних партій – від крайнє правих до ультралівих. На виборах 1996 р. прийшло участь понад 20 партій, однак 90% голосів завоювали ліберали і сандіністи. Політична реформа 2000 р. утруднила реєстрацію дрібних партій.

Місця в Національній асамблей розподілились таким чином:

Партія чи коаліція	Число місць	% місць
Ліберальний альянс	42	45,2
Сандіністський фронт національного визволення	36	38,7
Нікарагуанський християнський шлях	4	4,3
Консервативна партія Нікарагуа	3	3,2
Інші	8	8,6
Разом:	93	100,0

Теперішня партійна структура Панами зберігає сліди попередніх ідеологічних течій (ліберали), еволюційне реформування католицизму (християнські демократи), соціалістичної альтернативи (комуністи), неолібералізму, націоналізму і популізму, національно і регіонально зорієнтованих політичних течій, які виступають за

помірковані перетворення, що свідчать про відносну вичерпність по-передніх моделей політичної організації суспільства.

На початку 90-х років проглядаються обриси нової партійно-політичної системи, основні вісі якої формулюються навколо двох провідних ліво- і правоцентристських партій. Загострення політичної боротьби і зміцнення механізму демократичного прийняття універсальних цінностей свідчать про формування в країні двопартійної системи периферійного типу.

Депутатські місця у Законодавчій асамблії за результатами виборів 1999 р. розподілились так:

Партія чи коаліція	Число місць	% місць
Революційно-демократична партія	33	46,5
Авангардистська партія	11	15,5
Рух Папа Егоро	6	8,45
МОЛИРЕНА	6	8,45
Партія Солідарність	4	5,6
Справжня ліберальна партія	3	4,2
Національна ліберальна партія	3	4,2
Партія Громадянське оновлення	2	2,8
Християнсько-демократична партія	1	1,4
Інші	2	2,8
Разом:	71	100,0

У Парагваї за часів диктаторського режиму А.Стресснера перемогу завжди отримувала одна партія – Партія Колорадо. У наш час по мірі поступового зниження впливу цієї партії, складається двопартійна система. Опозиційні сили – Справжня ліберально-радикальна партія (ПРЛА) і Національна зустріч (ЕН) об'єднались в коаліцію Демократичний альянс (АД), що стало потужним чинником впливу на політичний клімат у країні.

По результатах виборів 10 травня 1998 р. місця у Національному конгресі розподілились таким чином:

Партія чи коаліція	Палата депутатів		Сенат	
	Число місць	% місць	Число місць	% місць
Партія Колорадо	45	56,3	24	53,3
Соціальна ліберально-радикальна партія	27	33,7	13	28,9
Національна зустріч	8	10,0	7	15,6
Інші			1	2,2
Разом:	80	100,0	45	100,0

Багатопартійна система сучасного Перу пов'язане з певними історичними традиціями – частини нині діючих політичних партій (наприклад, комуністи) організаційно оформились ще після другої світової війни. До середини 90-х років у країні діяли партії різноманітної орієнтації. Після вступу у дію Конституції 1989 р. практично була відновлена стара партійно-політична структура, яка існувала до перевороту; у країні активно діяли декілька десятків партій, рухів і угрупувань чотирьох напрямків: Демократичний фронт, “нові праві” і Рух Свобода, Об'єднання лів. Діяли і ряд напівлегальні ультраліві воєнно-політичні екстремістські організації Сендеро Луміносо та Революційний рух ім. Тупак Амару.

На загальних виборах 1995 р. ні одна із старих партій не змогла реально протистояти передвиборчому пропрезидентському блоку Зміна-В – нова більшість; багато партій не подолали 5% бар'єр; ці вибори засвідчили процес кризи старої партійно-політичної системи та потребу її трансформації.

За підсумками парламентських виборів 9 травня 2000 р., результати яких опозиція не визнала, місця у Конгресі Республіки розподілились таким чином:

Партія чи коаліція	Число місць	% місць
Перу - 2000	52	43,3
За майбутнє Перу	26	21,7
Незалежний фронт За високу мораль	9	7,5
Перу - це ми	8	6,7
Перуанська народна партія	6	5,0
Національна солідарність	5	4,2
Вперед	4	3,3
Союз заради Перу	3	2,5
Народна дія	3	2,5
Інші	4	3,3
Разом:	120	100,0

Контури сучасної партійної системи Сальвадору почали вимальовуватися після падіння у 1979 р. останнього воєнного режиму. На рубежі 70-х – 80-х років в умовах вакууму влада у центр політичного життя країни висунулась Християнсько-демократична партія (ПДК), яка зміцнила свої позиції дякуючи минулому статуту і активній боротьбі з диктатурою у рядах національного Союзу, який об'єднав демократів, соціал-демократів і комуністів (1971-1978). У 1980-1992 рр. у країні було сильне протистояння політичних сил, в результаті перший етап переходу від авторитаризму до демократії очолили ПДК. Іншою важливою передумовою формування сучасної партійної системи служить розрив традиційного союзу армії і

олігархії, що привело до оформлення нового політичного представництва сальвадорських правах – АРЕНА та ПДК.

Реалізація мирного процесу створила умови для легалізації Фронту національного визволення ім. Ф.Марті як політичної партії, а також активного включення лівих опозиційних сил у сучасний політичний процес; нові праві – АРЕНА і нові ліві (ФМЛН) заповнили політичний простір країни.

За підсумками виборів 12 березня 2000 р. місця у Законодавчих зборах розподілились так:

Партія чи коаліція	Число місць	% місць
Фронт національного визволення ім. Фарагундо Марті	31	37,4
Національний республіканський союз	29	34,9
Партія національного примирення	14	16,9
Християнсько-демократична партія	5	6,0
Об'єднаний демократичний центр	2	2,4
Інші	2	2,4
Разом:	83	100,0

У Сурінамі основні політичні партії виникли у другій половині 40-х років – Національна партія Сурінаму, Прогресивна Сурінамська народна партія, Каум Тапі Персуатен Індонезія, які побудовані на етнічній основі; до отримання незалежності від 1975 р. в країні діяли понад 20 політичних партій.

В даний час у країні склалась багатопартійна система; найбільші партії відстоюють інтереси певної етнічної групи; помітне чітке розмежування прибічників і супротивників колишнього воєнного режиму.

Діяльність політичних партій регламентується конституцією країни та законами країни.

За підсумками дострокових парламентських виборів 25 травня 2000 р. місця в Національній асамблей розподіляються таким чином:

Партія чи коаліція	Число місць	% місць
Новий фронт за демократію	32	62,7
У тому числі:		
Національна партія Сурінама	14	27,5
Прогресивна партія реформ	9	17,6
Пертуажджа Лухуд	7	13,7
Сурінамська партія праці	2	3,9
Коаліція тисячоліття	10	19,6
Демократична національна партія 2000	3	6,0
Демократична альтернатива-91	2	3,9
Політичне крило Федерації	2	3,9
Разом:	81	100,0

Партійна система Уругваю – одна з найстаріших не тільки в Латинській Америці, але й в усьому світі. Не дивлячись на чисельність партії, протягом 150 років правлячими були тільки дві традиційні історичні партії – Партія Бланко і Партія Колорадо, засновані у 1936 р. Протягом багатьох років різниця між ними була причиною громадянських війн і криз. Поступово різниця між цими партіями знижалась, вони уклали угоду про спільне паритетне правління, що стабілізувало політичну систему країни. Аж до середини 60-х років ХХ ст. Традиційні партії об'єднували понад 90% електорату. Специфіка політичних партій Уругваю вирізняється наявністю внутрішньопартійних фракцій, які мають значну автономію, тому партії нагадують скоріш партійні коаліції.

Двопартійна монополія була порушена на початку 70-х років створенням Широкого фронту, до складу якого ввійшли незгодні з двопартійною системою – від поміркованих демохристиян до ліворадикального руху. Зараз можна говорити про трипартійну систему, яка почала складатися.

За підсумками загальних виборів 31 жовтня 1999 р. місяця у Генеральній асамблей розподілились таким чином:

Партія чи коаліція	Число депутатів		Сенат	
	Число місць	% місць	Число місць	% місць
Широкий фронт	40	40,4	12	40,0
Партія Колорадо	32	32,3	10	39,3
Партія Бланко	23	23,2	7	23,3
Інші	4	4,1	1	3,4
Разом	99	100,0	30	100,0

Політичні партії Чилі традиційно відіграють дуже впливову роль у історичному розвитку країни. У 1875 р. створюють перші політичні блоки – Ліберальний альянс і Консервативна коаліція. Пізніше ці течії змінювались, їх прибічники формували нові партії та об'єднання, дробились у відповідності з вимогами ідеологічних платформ. Політична діяльність нерідко була традицією сімейських кланів. Виникають також Соціалістична партія, Компартія, Радикальна партія. У 1957 р. створюється Християнсько-демократична партія.

До воєнного перевороту 1973 р. у партійно-політичній структурі країни чітко вирізнялися три течії – ліві сили (Народна єдність), помірковано-реформістські сили (ХДП) і праві сили на чолі з Консервативною партією. Після перевороту всі партії були заборонені, або призупинялась їх діяльність. В останні роки правління Піночета почала формуватись нова партійно-політична структура. 17

політичних опозиційних партій об'єднались під лозунгом “Ні – Піночету” і виграли на всенародному плебісциті 5 жовтня 1988 р.

Тепер праві партії входять до Союзу заради Чилі, малочисельні ліві партії не змогли зібрати голоси на свою підтримку. Крім того, у країні діють багато дрібних партій і груп, які не справляють вплив на політичне життя Чилі.

Після парламентських виборів 1997 р. місяця у Національному конгресі розподілились так:

Партія чи коаліція	Палата депутатів		Сенат	
	Число місць	% місць	Число місць	% місць
Об'єднання партій за демократію	70	58,3	18	39,1
У тому числі:				
.....демократична партія	39	32,5	14	30,4
Партія за демократію	16	13,3	4	8,7
Соціалістична партія Чилі	11	9,2		
Соціал-демократична радикальна партія	4	3,3		
Союз заради Чилі	47	39,2	14	30,4
У тому числі:				
Партія національного оновлення	23	19,2	9	19,6
Незалежний демократичний союз	17	14,4	5	10,8
Інші прибічники	7	5,8		
Інші	3	2,5	6	13,1
Разом:	120	100,0	46	100,0

У конституції карибських і центральноамериканських країн, які входять до Британської співдружності – Багамські острови, Барбадос, Гренада, Домініка, Сент-Вінсент і Гренадіни, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Тринідад і Тобаго, Ямайка – проголошується право громадян на створення політичних партій і громадських організацій. Обмеження на реєстрацію в залежності від числа членів партій чи результатів їх участі у виборах відсутні.

Особливістю партійної системи є резервування спеціальних прав за опозиційними партіями. Лідер опозиції має офіційний статус у законодавчих органах і підлягає затвердженю генерал-губернатором чи президентом. Ним є керівник найбільшої опозиційної партії.

Участь опозиції у формуванні парламенту проявляється у висуненні нею членами сенаторів.

Регламентація партійного життя за британським взірцем призвели

до формування більшості карибських країн фактичної двопартійної системи. Вірогідність дрібних партій пробитись до парламенту пов'язані виключно з їх вступом до коаліції однієї з великих партій, за виключенням Гренади і Домініки, де в силу особливого їх розвитку, склалась розгалужена партійна система.

Позиції головних політичних партій орієнтуються на правий та лівий центр, вони близькі між собою. Розбіжності стосуються окремих тактичних питань внутрішньої і зовнішньої політики. Нерідко має місце перехід з однієї політичної партії до іншої. Зміна парламентарями своєї партійної приналежності спричиняє урядові кризи і дострокові вибори.

Відносини між правлячою і опозиційною партіями часто досить напружені, особливо у період виборчої кампанії. Звинувачення у корупції, торгівлі наркотиками, зловживанні владою, інші "гріхи" стають постійним арсеналом політичної боротьби. Нерідко новий уряд створює національні комісії по розслідуванню діяльності своїх попередників і бере їх під варту.

Таким чином, з зазначеного випливає, що сучасні партійні системи і діяльність політичних партій країн Латинської Америки і Карибського басейну є відносно молодими (склались у 80-90-х роках) і своїми проблемами схожі на українські.

При розробці партійного законодавства в Україні наші законодавці можуть використати чимало корисного для себе з латиноамериканських реальностей і набуття там досвіду. Зокрема, в Україні в законі про діяльність політичних партій можуть бути використані положення про визнання за партіями загальнонаціонального і регіонального статусу, економічна підтримка державою діяльності партій, заборона партіям приймати субсидії, допомогу від іноземних держав і партій, звітність (аудит) партій про походження своїх капіталів і майна, закріплення за партіями монополії на політичне представництво, введення парламентської реєстрації партій і зняття їх з реєстрації, резервування прав за опозицією – доступ до урядової інформації і документації, ЗМІ, виділення місць у парламенті для партій, які програли вибори, участь у контролі за електоральними процесами, право формувати тіньовий уряд, тощо.

Запозичення у нашому партійному законодавстві не тільки європейського, а й латиноамериканського досвіду без сумніву збагатить нашу демократію, наше політичне життя.

Надійшла до редакції 14.02.2002